

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

ons op een heldere en toegankelijke manier langs deze concepten. Zo had hij het bijvoorbeeld over het verschil tussen schuld hebben, in schuld staan en schuldig zijn. Schuld hebben definieerde hij als het gegeven dat tegenover elke schuld een corresponderende verplichting staat, namelijk om de schuld terug te betalen (bijvoorbeeld een lening). In schuld staan daarentegen is veel meer existentieel, en verwijst dan naar het feit dat we als mensen het leven niet hebben gevraagd, maar hebben ontvangen als een vrije gift van onze ouders, familie of gemeenschap. Dit maakt dat equivalentie hier onmogelijk is en dat we dus – als mens – altijd te kort zullen schieten.

Het deed me reflecteren over mijn eigen werk met gezinnen en hun (vaak intrafamiliaal) trauma, met mijn visie op schuld, en hoe we als team maar ook als maatschappij vandaag vaak zoekende zijn in deze thematieken. Zoals de voorafgaande lezingen al hadden aangetoond, in psychotherapie gaat het in wezen altijd om iets existentiels: liefde, dood en verdriet, seksualiteit en relatievorming. Het zijn problemen die in ons mens-zijn zelf raken, en waar filosofen vaak al erg lang en diep hebben over nagedacht. Ik vroeg me af: is

het dan ook niet onze ethische opdracht om met hen in verbinding te blijven? En waarom komt er vandaag nog zo weinig filosofie in onze (systeemtherapeutische) opleiding aan bod?

Het uitgangspunt van de studiedag was ons te laten kennismaken met de rijkheid en diversiteit van het klinische werk van psychologen van UPC KU Leuven, waarbij telkens de familie op één of andere manier centraal staat. Daarin zijn de organisatoren zeker geslaagd. Het was enthousiasmerend en stimulerend om mijn collega's aan het werk te zien en getuige te zijn van hun kennis en zorgzaamheid in de klinische zorg voor patiënten en hun families. Toch waren het wat mij betreft wat te veel losse presentaties, en werden wel erg veel invalshoeken aangestipt. Misschien had het niet misstaan om het aantal lezingen te beperken, en hier en daar toch wat meer ademruimte in te lassen om zo ook ons reflectief functioneren te kunnen verzorgen.

Benedicte Lowyck is psycholoog en psychotherapeut verbonden aan het UPC KU Leuven en docent aan de faculteit geneeskunde van de KU Leuven. E-mail: Benedicte.Lowyck@ppw.kuleuven.be.

Puberterreur of falend ouderschap?

Studiedag georganiseerd door de sectie Kinderen & Jeugdigen van de NVRG
[Ede, 29 januari 2016]

Saskia Everts

De jaarlijkse studiedag van de sectie Kinderen & Jeugdigen van de NVRG ging dit jaar over huiselijk geweld tegen ouders. Met honderdvijfentwintig deelnemers was de

studiedag, zoals de meeste jaren, uitverkocht.

De eerste lezing gaf Annemiek Goes, senior adviseur bij Movisie, een landelijk kennisinstituut over sociale vraagstukken. Movisie deed in 2013 onderzoek naar huiselijk geweld tegen ouders. Goes meldde enkele interessante uitkomsten van dit onderzoek. Bij 10% van de geregistreerde huiselijkgeweldincidenten is de dader jeugdig, waarbij de ouders of anderen slachtoffer zijn. Van de tweehonderdvijftig

Puberterreur of falend ouderschap?

onderzochte gevallen van huiselijk geweld tegen ouders was de agressor in bijna 90% van de gevallen mannelijk. De helft van deze jongens woonde met hun moeder in een eenoudergezin. In twee derde van de gevallen duurde het geweld meer dan een jaar en in een derde van de gevallen kwam het minstens wekelijks voor.

De verdere bespreking van het onderzoek voegde helaas niet veel toe. Er waren te veel obligate onderdelen zoals vraagstelling en definitie van begrippen, waarbij de reeds aanwezige expertise bij het publiek werd onderschat.

In de tweede lezing veroverde Sabine Vermeire – narratief en systeemtheoretisch psychotherapeut, opleider en supervisor – de zaal met een bezielende en scherpe bijdrage, zoals we dat kennen van de Interactie-Academie te Antwerpen. Zij toonde, geïllustreerd met prachtig filmmateriaal, hoe een narratieve benadering kan werken bij de problematiek van tienerterreur. De gebruikelijke aanpak daarvan leidt al snel tot versmalling, betoogde Vermeire. Je krijgt ofwel een falende ouder, ofwel een problematische jongere in het vizier. Met haar narratieve benadering verbreedt Vermeire de problematiek naar maatschappelijke discoursen.

Ze analyseert noch de moeder, noch het kind, maar gezamenlijk analyseren ze het dominante discours over ouderschap en puberteit. Voorbeelden van dat discours zijn dat ouders tegenwoordig geacht worden hun kind te begrijpen en er onvoorwaardelijk en volledig beschikbaar voor te zijn. Ze moeten proberen mee te vibreren met het kind, open en transparant zijn en over alles onderhandelen. Dat is geen objectief heilig criterium van goed ouderschap, maar dat hebben we ‘maatschappelijk zo met elkaar bedacht’. Tegelijkertijd krijgt de puber maatschappelijk gezien de opdracht zichzelf te ontdekken, zich los te

maken en grenzen af te tasten: ‘Je hebt recht op je eigen wereld.’ We zijn het erover eens dat deze puberteitsopdracht naar steeds jongere leeftijd verlegd wordt. Vermeire verkent met ouders en jongeren welke waarden en dromen in een dergelijk discours zitten en hoe ze zich daartoe willen verhouden. In hoeverre is een gezin dat in de greep zit van tienerterreur niet ook in de greep van dit dominante discours?

In haar behandelingen gaat Vermeire in eerste instantie een dialoog aan met een van de betrokkenen (zo mogelijk het kind), terwijl de ander de positie van *outsider witness* (luisteraar en getuige) krijgt. De uitdaging is om in dit gesprek het morele potentieel van de jongere uit te breiden, zonder zelf in de rol van moraalridder te stappen en daarmee de geweldspraktijk te reproduceren. Vermeire laat zich leiden door vragen als ‘Wat zouden de gezinsleden fijn vinden dat ik bij hen zie?’ en ‘Waar vechten ze voor?’ Het is een zoektocht naar de ondergesneeuwde waarden, ethiek en betrokkenheid. In het uitgebreide filmfragment zien we hoe Vermeire daar na enkele minuten een opening voor vindt. Wanneer de terroriserende puber zegt ‘Ik heb een muur om me heen’ vraagt zij: ‘Is er iemand die weet hoe jij achter die muur bent?’ Dit verschuift direct de toon van het verhaal en langzaam maar zeker ontstaat een nieuw narratief. De *outsider witness*-positie van de ouders helpt hen de impact van dit alternatieve verhaal te ervaren. Een genot om deze deskundige systeemtherapeut aan het werk te zien.

De derde lezing was van Mariet Smid, teamleider bij Fier, expertisecentrum voor geweld in afhankelijkheidsrelaties. Een van de taken van Fier is het stoppen van geweld na politiemelding. Smid nam ons mee langs de verantwoordelijkheden, beleidskaders, regiovisies en politieaanwijzingen,

Puberterreur of falend ouderschap?

procedures en samenwerkingsverbanden die in Friesland na een politiemelding in stelling worden gebracht. Het werd duidelijk dat er vanuit bestuurlijke kaders hard is nagedacht over welke procedures de risico's onder controle zouden moeten krijgen. In Nederland is er recent veel in gewijzigd, waarvan Smid ons met enige trots op de hoogte stelde. Het werd echter niet zo duidelijk wat de voordelen (en mogelijk ook nadelen) van de gewijzigde procedures zijn. De reflectie ontbrak. De praktijkbeschrijving kwam niet veel verder dan een triest verhaal over mishandeling van een dementerende boerin, waarin eerder de machteloosheid van de hulpverlening naar voren kwam dan voorbeelden van effectieve werkwijzen. Er was bij deze casus geen verband te zien tussen het uiteindelijke ingrijpen en de vernieuwde procedures. Wel werd de intentie om zeer spoedig hulp te verlenen duidelijk: binnen de 24 uur 'zodat het bagatelliseren niet kan starten'.

Vanuit de principes van het *stepped care*-model wordt hulp regelmatig getrapd ingezet en ontvangen patiënten een behandeling die niet zwaarder is dan noodzakelijk. Het voordeel van het loslaten van dit model werd genoemd, waardoor alle vormen van hulpverlening tegelijk kunnen worden ingezet. Procedures als het maken van een veiligheidsplan 'en natuurlijk ook het uitvoeren ervan' klinken daarentegen weer minder overtuigend. Al met al bevestigde deze lezing voor mij het beeld dat het antwoord op ernstige problematiek binnen gezinnen in Nederland te zeer gezocht wordt in nieuwe nog gedetailleerder voorgeschreven procedures, waarbij de reflectie op doelmatigheid ondergesneeuwd raakt.

Tot slot bracht Frank Buffing van De Waag in Amsterdam een interessante en levendige lezing over 'ouderschap met

liefde en grenzen', een groepsbehandelprogramma waarvan hij landelijk supervisor is. Dit programma wordt al zo'n twaalf jaar vanuit De Waag aangeboden aan gezinnen die te maken hebben met puberterrorisme. Er zijn veel raakvlakken met 'geweldloos verzet' van Haim Omer. Opvallend aan de aanpak van Buffing zijn de creatieve en aansprekende vormen van de interventies. Je herkent daarin de 'responsiviteit' uit het 'Risk-Needs-Responsivity'-werkmodel van De Waag, oftewel het streven interventies zodanig op maat te maken dat ze ontvangen kunnen worden.

Buffin werkte een casus uit waarin de verschillende stappen, met aansprekende metaforen, werkbladen en YouTube-filmpjes, eyeopeners en speelse handvatten, mooi naar voren kwamen. Een paar voorbeelden: gezinnen brengen met een schematische tekening in kaart hoe het 'two to tango'-patroon van geweldsescalaties in hun eigen gezin eruit ziet. Alle elementen die het patroon in stand houden worden benoemd, zoals loze dreigingen, harde taal, gebrek aan duidelijke regels en zaken zien als recht in plaats van als privilege. Er worden 'rodeknooppenskrakers' aangeleerd: manieren om escalatieprocessen te doorbreken. Bijvoorbeeld: niet persoonlijk opvatten, weggaan en wachten, kort en bondig zijn en onvoorspelbare stappen in de dans zetten. Om het hele proces zichtbaar te maken tekent het gezin zijn eigen gezinsboom en beschrijft het: wat is het goede en het rotte fruit (de gezonde en de ongezonde symptomen)? Wat zijn de onderstromen (de in standhoudende factoren)? Wat zijn de kiemen? Het gezin maakt een plan om de gezonde onderstromen te versterken en de giftige kiemen te bestrijden. Daarbij hoort ook 'wondwerk', want de giftige kiemen zijn veelal deels ontstaan uit wonden uit het verleden.

Puberterreure of falend ouderschap?

Samengevat was dit een studiedag met inhoudelijke ups en downs. De inspirende narratieve aanpak van Vermeire en de vele speelse ideeën van De Waag waren waardevolle parels die ik meenam. Misschien moet geconcludeerd worden dat de opzet van de studiedag, met vier plenaire lezingen van elk maar liefst zestig minuten, ook wel erg veel vraagt, zowel van de kwaliteit van de vier sprekers als van de selectie van de onderwerpen.

Tot slot, de kritische noot in dit verslag neemt niet weg dat grote waardering op

zijn plaats is voor het bestuur van de sectie, dat ieder jaar weer, onbezoldigd en naast hun reguliere werk, een volledig programma en een goed lopende studiedag voor ons leden weet te organiseren. Gezien de consistent grote opkomst voldoet dit duidelijk aan een behoefte en kunnen we ons gelukkig prijzen dat er een bestuur is dat deze taak op zich neemt.

Saskia Everts is programmaleider systeemtherapie bij Lionarons ggz te Heerlen.
E-mail: saskiaeverts93@gmail.com.